

those lexical units which realize a subliminal influence on the recipient's subconscious providing the stimulus for the his/her search for images, associations and analogies of the riddle solution.

Key words: english folk riddle, fable elements, auditory analysis, prosodic means invariant and variant prosodic patterns, emotional and pragmatic potentials.

Стаття надійшла до редколегії
12.01.2015 р.

УДК 811.111:551.5

Людмила Царьова

Специфіка творення метеорологічних аббревіатур у контексті авіаційної англійської мови

У статті проаналізовано сучасні класифікації типів аббревіатур і скорочень, уживаних в англійських радіомовних метеорологічних повідомленнях. Визнано термін «аббревіатура» загальним терміном для всіх типів подібних мовних явищ і визначено його як складноскорочене слово. Укладено класифікацію авіаційних аббревіатур відповідно до номінативної мети й залежно від способів скорочень. Згідно з номінативною метою вирізняють аббревіатури назв організацій, служб, типів метеорологічних повідомлень, погодних явищ, авіаційного обладнання тощо; залежно від способів скорочення виокремлено ініціальні, ініціально-еліпсні, аброморфемні, аброморфемно-еліпсні, акроніми, ініціально-цифрові, ініціально-словесні, поскладові, умовні аббревіатури. Встановлено взаємозв'язок між типом аббревіатур і вибором тренувальних вправ для майбутніх авіаційних спеціалістів. Аналіз різних типів аббревіатур і скорочень дав змогу дійти висновку, що поряд зі значною кількістю ініціальних аббревіатур у фразеології радіоповідомлень англійською мовою широкого вжитку здобули еліпсні, ініціально-еліпсні, аброморфемні й ініціально-цифрові скорочення.

Ключові слова: метеорологічне повідомлення, аббревіатура, скорочення, еліпсні, ініціально-еліпсні, аброморфемні й ініціально-цифрові скорочення, твірні сполучення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Швидкий розвиток науки в кінці ХХ ст. й на початку ХХІ ст. зумовив потребу в зручних для оперування назвах нових винаходів, концепцій, організацій тощо. У контексті сучасної лінгвістики ця потреба сприяла виникненню різних аббревіатур, скорочень й усічень. Подібний лінгвістичний процес відбувався й в англійській мові радіообміну, тому однією з багатьох характерних особливостей авіаційної мови є широке застосування різних видів скорочень, усічень, аббревіатур й інших подібних мовних явищ.

Уміння вільно вживати різні лінгвістичні явища відповідає вимогам ІКАО щодо мовлення авіаційних спеціалістів четвертого рівня професійної англійської мови (fourth level of Language Proficiency Requirements (LPR)) [9]. Тому одна зі складових частин професійної компетентності майбутніх авіаційних спеціалістів – розуміння англомовних радіотелефонних повідомлень, зокрема метеорологічних повідомлень. Оскільки різні типи аббревіатур становлять значну частину метеорологічних повідомлень, успішна робота в міжнародній галузі авіації неможлива без уміння сприймати й уживати їх у процесі оперування повітряним рухом [9]. Завдяки цьому існує потреба в детальному вивченні різних типів авіаційних аббревіатур англійською мовою, уживаних у метеорологічних повідомленнях.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Структуру авіаційної англійської мови досліджували закордонні науковці (Г. Емері, М. Міцутомі, К. О'Браєн, Дж. Мелл); лінгвістичні особливості мови радіообміну в цілому вивчали Г. Г. Єнчева, Г. Г. Кириченко, О. В. Ковтун; О. С. Кубрякова, Т. А. Мальковська, О. В. Акімова порівнювали авіаційну англійську мову з російською; окремі аспекти вживання різних видів скорочень, усічень, аббревіатур тощо були висвітлені в наукових працях закордонних (Е. Вайнера, Д. Вілтона, Д. Крістела, С. Паркера, С. Пінкера, Дж. Сімсона) та вітчизняних (Я. Ф. Клименко, О. В. Шаповал) філологів. Проте особливості вживання різних типів скорочень, усічень, аббревіатур й інших подібних мовних явищ англійських метеорологічних повідомлень наразі не були ретельно досліджені в науковій літературі.

Мета статті – з'ясувати, які типи аббревіатур поширені в авіаційних метеорологічних повідомленнях англійською мовою.

Для реалізації мети були поставлені такі **завдання**: визначити термін «абревіатура»; виявити й описати різні типи метеорологічних абревіатур англійськомовних авіаційних повідомлень; укласти їхню класифікацію, що допоможе ефективному засвоєнню зазначених типів абревіатур курсантами вищого авіаційного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Закордонні філологи Д. Крістел і С. Пінкер фіксують такі лексичні явища, як ініціалізм (*initialism*), акронім (*acronym*) та абревіатура (*abbreviation*) [8, с. 48]. Спочатку термін «акронім» уживався для ініціалізмів, що вимовлялися словом, потім став загальною назвою для всіх типів абревіатур, скорочень, усічень. У зарубіжній лінгвістиці ще немає єдиної думки щодо визначення термінів «акронім», «ініціалізм», «абревіатура» [8, с. 50]. Здебільшого закордонні філологи заміщують ці поняття переважно використовуючи термін «акронім» для всіх типів. Таким чином, вирішення цієї проблеми триває.

В українській лінгвістиці (Я. Ф. Клименко, О. В. Шаповал) прийнято давати вузьке тлумачення терміна «акронім» як абревіатури, що вимовляється словом, тому будемо дотримуватися терміна «абревіатура», визнаючи його загальним терміном для всіх типів подібних мовних явищ і детермінуючи його як складноскорочене слово.

Існування різних типів абревіатур зумовило потребу в укладанні їхньої класифікації. Г. Г. Кириченко виокремлює такі типи абревіатур, характерні для радіообміну англійською мовою: 1) ініціальні звукові; 2) ініціальні літерні; 3) складові [2]. Ширшу класифікацію скорочень й абревіатур подала Т. О. Мальковська. Більша кількість абревіатур у вивчених науковцем англійських діалогах належать до ініціальних, аброморфемно-еліпсних, ініціально-еліпсних, аброморфемних, ініціально-словесних, умовних [5]. Крім того, дослідниця зафіксувала низку англійських абревіатур у російськомовних радіотелефонних повідомленнях. Таке мовне явище спостерігаємо і в українській авіаційній мові, що підтверджується прикладами в українських інструктивних матеріалах з підготовки польотної документації. Наприклад: *за винятком турбулентності, що виникає у СВ хмарах...* [6, с. 85]; *прийнятих в ІСАО...* [6, с. 86].

Грунтовну класифікацію скорочень запропонувала О. В. Ковтун, яка визнає скорочення ознакою мовної економії на морфологічному рівні, що виявляється здебільшого в абревіаціях. У фразеології радіомовлення науковець виокремлює ініціальні, еліпсні, аброморфемні та ініціально-словесні скорочення [3].

Еліпсні скорочення, на думку О. В. Ковтун, становлять собою усічену структуру вихідного слова з одним чи кількома вилученими компонентами. У цій групі скорочень науковець диференціює такі підвиди: аброморфемно-еліпсні; ініціально-еліпсні, що містять у своїй структурі окремі з ініціальних елементів вихідного поняття [3, с. 309]. Аброморфемні скорочення, вважає О. В. Ковтун, складаються з початкових частин вихідного слова чи твірного сполучення. Ініціально-словесне скорочення складається з початкових літер і цілого слова [3, с. 310].

О. С. Кубрякова розглянула абревіатури і скорочення у двох ракурсах: відповідно до номінативної мети абревіатури й залежно від способів скорочень. Відповідно до номінативної мети, за твердженням О. С. Кубрякової, можна класифікувати абревіатури так: назви організацій, структур, документів, терміни зі сфери виконання польотів, організації повітряного руху тощо, найменування, які використовуються у радіотелефонному зв'язку між пілотами та диспетчерами [4, с. 45]. Залежно від способів скорочень в англійській авіаційній термінології О. С. Кубрякова вирізняла такі типи абревіатур: ініціальні, поскладові, акроніми, подвійне скорочення, ініціально-цифрові [4, с. 42]. У метеорологічних повідомленнях трапляються майже всі названі вище лінгвістичні явища.

У професійній мові, зокрема в англійській, спостерігають значне поширення різних абревіатур. Узявши за основу розподіл типів абревіатур за О. С. Кубряковою залежно від номінативної мети й способів скорочення, ми пропонуємо таку класифікацію абревіатур, уживаних в авіаційних метеорологічних повідомленнях:

а) відповідно до номінативної мети вирізняють такі:

назви організацій – *ANC (Air Navigation Commission)* – *АНК (аеронавігаційна комісія)*;

назви служб – *ATC (Air Traffic Control)* – *КПП (керування повітряним рухом)*;

назви типів метеорологічних повідомлень – *SIGMET – Significant Meteorological Information (broadcast warnings of weather hazards)*; *METAR – Aviation Routine Weather Report, Meteorological Aerodrome Report*; *GAMET – Area forecast for low-level operations*;

назви погодних явищ – *TS* – *Thunderstorm*; *SN* – *Snow*; *RN* – *Rain*;

назви авіаційного обладнання – *VDF* – *Very High Frequency Direction Finding Station* тощо [1, с. 142].

б) відповідно до способів скорочення:

ініціальні – *ETO* – *Estimated Time Over smth*, *FIR* – *Flight Information Région*; *ATIS* – *Automatic Terminal Information Service*, *DME* – *Distance Measuring Equipment*; *ACC* – *Area Control Center*; *AGL* – *Above Ground Level*, *MOR* – *Meteorological Optical Range*;

ініціально-еліпсні – *VDF* – *Very High Frequency Direction Finding Station*; *VOR* – *Very High Frequency Omnidirectional Radio Range*;

аброморфемні – скорочення – *Lat* – *Latitude*, *Long* – *Longitude*, подвійне скорочення – *ELT(AD)* – *Automatic Deployable ELT*; *CANAC* – *Computer Assisted National ATC Center*; усічення слова – *SN* – *Snow*, усічення двох голосних – *ABV* – *Above*; усічення словотвірного сполучення – *Wilco* – *will comply*;

аброморфемно-еліпсні – *Nosig* – *No Significant Changes*; *SIGMET* – *Significant Meteorological Information*;

акроніми – ініціальні – *EASA* – *European Aviation Safety Authority*; *CADAS* – *Computer Controlled Avionics Data Acquisition System*; ініціально-еліпсні – *NOTAM* or *NoTAM* – *Notice to Airmen* [1, с. 142];

ініціально-словесні – *cavok* – *ceiling and visibility*;

поскладові – *ENG* – *engine*;

умовні – *VOLMET* – *Meteorological Information for Aircraft in Flight*;

ініціально-цифрові – *18R* – *Runway 18 Right* [2, с. 107] тощо.

У зв'язку з неперервним процесом глобалізації, утворення й застосування англійських аббревіатур відбувається майже в усіх галузях, тому для курсантів авіаційного вищого навчального закладу важливо засвоїти авіаційні аббревіатури, щоб відрізнити їх від омонімічних, уживаних у загальній англійській. Наприклад: *ETO* – *Estimated Time Over smth.*; *European Transport Organization*; *ATA* – *Air Transport Association*, *Actual Time of Arrival*; *Automatic turner Activator*, *Animal Transport Association*, *Advanced Technology Attachment* [1, с. 23].

Зазначимо, що в авіаційній англійській мові, зокрема в метеорологічних повідомленнях, існує таке лінгвістичне явище, як словотворчі аброморфемі: *-MET (GAMET, VOLMET, SIGMET, AIRMET, SIDMET, MET)* [10, с. 9]; *SIG- (SIGMA, SIGMET, SIGWX)* [1, с. 142]. У метеорологічних повідомленнях існує велика потреба в економії часу, відповідно в насиченості інформацією й водночас у максимальній стислості змісту повідомлення, тому деякі окремо вживані ініціальні літери несуть самостійну інформацію. Наприклад: *U* – тенденція збільшення, *D* – тенденція зменшення значення *RVR* [10, с. 73].

Класифікація аббревіатур уплинула на вибір вправ щодо навчання вживання різних типів аббревіатур. Головна мета тренувальних вправ із використання різних типів аббревіатур авіаційної англійської мови, зокрема метеорологічних аббревіатур, – підготувати майбутніх авіаційних спеціалістів до складання міжнародного екзамену на визначення рівня професійної англійської. Ми вважаємо ефективними такі типи завдань: перед початком вивчення нової теми провести лінгвістичну розвідку щодо твірних слів аббревіатур, уживаних у певній темі; переписати метеорологічне повідомлення, вживши якомога більше аббревіатур; доповнити речення відповідними аббревіатурами; дібрати до кожної аббревіатури з колонки А твірні сполучення з колонки Б; записати всі почуті аббревіатури; виправити помилки в аббревіатурах тощо.

Велика кількість типів аббревіатур викликала потребу дібрати найефективніші вправи, щоб навчитися їх застосовувати. Один з успішних способів навчати акронімів, на думку зарубіжних науковців, є мнемоніка – асоціативне запам'ятовування, наприклад, назви кольорів спектра. Такий спосіб запам'ятовування застосовується і під час вивчення авіаційних акронімів, зокрема *GUMPS* – *Gas, Undercarriage, Mixture, Propeller, Seat belts and Switches*. Це так званий *Mental checklist (MCL)* – акронім, що його широко використовують пілоти як контрольний список важливих процедур до посадки. До іншої мнемонічної аббревіатури радіообміну належить *ASSIST* – *Acknowledge, Separate, Silence, Information, Support, Time* [2, с. 152].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Радіомовні терміни й концепти швидше передаються у скороченій формі, ніж у повній назві, яку важче передавати й розуміти у процесі радіотелефонного оперування повітряним рухом. У такий спосіб відбувається економія не тільки на лінгвістичному рівні, а й у часі, що важливо, зокрема в аварійних ситуаціях. Різні типи аббревіатур роблять мову радіообміну точною, однозначною і лаконічною відповідно до вимог ІКАО.

Аналіз абревіатур і скорочень, уживаних у метеорологічних повідомленнях, дав змогу дійти висновку, що поряд зі значною кількістю ініціальних абревіатур у фразеології радіоповідомлень англійською мовою широкого вжитку набули еліпсні, ініціально-еліпсні й ініціально-цифрові скорочення. Тому вивченню цих мовних явищ потрібно приділити значну увагу під час підготовки майбутніх авіаційних спеціалістів, зокрема слід навчати студентів швидко знаходити відповідні абревіатури і скорочення російською мовою, оскільки вона вживана в українському авіаційному просторі поряд з англійською.

Подальше вивчення проблеми передбачає доповнення словника авіаційних абревіатур і скорочень. Крім того, ми вважаємо корисним розробити завдання, що сприятимуть засвоєнню студентами авіаційних вищих навчальних закладів абревіатур і скорочень, уживаних у різних формах метеорологічних повідомлень, спонукати студентів до самостійної роботи з пошуку, вивчення і застосування метеорологічних абревіатур, скорочень, усічень.

Джерела та література

1. Збірник авіаційних скорочень / за ред. А. М. Вітряка. – Кіровоград : [б. в.], 2010. – 176 с.
2. Кириченко А. Г. Комунікативний аспект вимовного акценту українців: сегментні особливості (на матеріалі англійського авіаційного радіотелефонного дискурсу) : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Кириченко А. Г. – Донецьк, 2014. – 20 с.
3. Ковтун О. В. Професійний дискурс «Радіообмін цивільної авіації»: функціональний і лінгвістичний аспекти / О. В. Ковтун // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського : зб. наук. пр. Сер. : Філологія (мовознавство). – Вінниця : ТОВ «Фірма Планер», 2014. – Вип. 19. – С. 307–312.
4. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности : монография / Е. С. Кубрякова. – М. : ЛИБРОКОМ, 2010. – 160 с.
5. Мальковская Т. А. Англо-русские соответствия в языковой структуре радиообмена в режиме общения пилот–авиадиспетчер : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Т. А. Мальковская ; Пятигор. гос. лингвист. ун-т. – Пятигорск ;, 2004. – 18 с.
6. Про затвердження Правил метеорологічного забезпечення авіації від 14.11.2005 № 851/409.661 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1546-05>
7. Annex 10 to the Convention on International Civil Aviation / International Civil Aviation Organization. – Montreal, 2001. – Vol. II : Communication Procedures Including those with PANS status. – 83 p.
8. Chrystal D. Txtng: The Gr8 Db8 / David Crystal. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – 256 p.
9. ICAO Manual of Radiotelephony (Doc 9432 AN/925) // International Civil Aviation Organization. – Montreal, 2006. – 106 p.
10. Manual on the Implementation of ICAO Language Proficiency Requirements // International Civil Aviation Organization. – Montreal, 2004. – 149 p.

Царева Людмила. Специфика создания метеорологических аббревиатур в контексте авиационного английского языка. В статье проанализированы современные классификации типов аббревиатур и сокращений, применяемых в английских радиовещательных метеорологических сообщениях. Термин «аббревиатура» определен общим термином для всех типов подобных языковых явлений и охарактеризован как сложносокращенное слово. Составлена классификация авиационных аббревиатур в соответствии с номинативной целью и в зависимости от способов сокращения. Согласно номинативной цели выделены такие: аббревиатуры названий организаций, служб, типов метеорологических сообщений, погодных явлений, авиационного оборудования и тому подобное; в зависимости от способов сокращения: инициальные, инициально-эллипсные, аброморфемные, аброморфемно-эллипсные, акронимы, инициально-цифровые, инициально-словесные, составные, условные. Была установлена взаимосвязь между типом аббревиатур и выбором обучающих упражнений для будущих авиационных специалистов. Анализ различных типов аббревиатур и сокращений позволил сделать вывод, что наряду с большим количеством инициальных аббревиатур во фразеологии радиосообщений на английском языке широкое использование получили эллипсные, инициально-эллипсные и инициально-цифровые сокращения.

Ключевые слова: метеорологическое сообщение, аббревиатура, сокращение, эллипсные, инициально-эллипсные и инициально-цифровые сокращения, словообразующие выражения.

Tsaryova Lyudmyla. Peculiarities of Meteorological Abbreviations Formation in the Context of Aviation English. The article analyzes the current classifications of the types of acronyms and abbreviations used in the English meteorological reports. The term “abbreviation” was recognized as a general term for all types of similar linguistic phenomena and identified as a complicatedly shortened word. Aviation acronyms were classified according to their nominative meaning and ways of shortening. Subject to the nominative meaning there were defined abbreviations of

names of organizations, services, types of meteorological reports, weather phenomena, aviation equipment and so on. Depending on the methods of reduction there were distinguished initialisms, acronyms, initially-elliptical, abromorphic, abromorphic-elliptical, initially-digital, initially-word, syllabic, relative abbreviations. The connection between the type of abbreviations and choice of training exercises for future aviation specialists was determined. Analysis of different types of acronyms and abbreviations allowed to conclude that, along with a considerable amount of initial abbreviations, elliptical, initially-elliptical and initially-digital abbreviations are widespread in the English phraseology of telephony communication, in particular in meteorological reports.

Key words: meteorological report, abbreviation, contraction, elliptical, initially-elliptical and initially-digital abbreviations, word-formation expressions.

Стаття надійшла до редколегії
22.01.2015 р.

УДК 811.112'42'37

Вікторія Шевченко

Приховані перформативні висловлення в німецькомовному діалогічному дискурсі XV–XXI ст.

У статті проаналізовано структуру й лінгвопрагматичні властивості прихованих перформативних висловлень, а також за допомогою встановлення структурних моделей прихованих перформативних висловлень виявлено основні характеристики їх історичної динаміки в німецькомовному діалогічному дискурсі. Приховані перформативні висловлення в німецькомовному діалогічному дискурсі XV–XXI ст. демонструють тенденцію збільшення кількості синтаксичних моделей, з одного боку, та обсолетизацію окремих моделей – з іншого. Іллокутивні типи мовленнєвих актів, які реалізуються прихованими перформативами, охоплюють асертиви, директиви, експресиви, комісиви, причому історична динаміка стосується передусім їх частотності: у XV–XVI ст. здійснюються переважно директивні мовленнєві акти, а у XX–XXI ст. високу частотність демонструють перформативні етикетні контактиви. Мовленнєві акти благання, присягання, які демонстрували високу частотність у XV–XVI ст., майже вийшли з ужитку у XX–XXI ст. Лінгвопрагматичні властивості висловлень із прихованими перформативами стосуються іллокутивних типів мовленнєвих актів, які реалізуються за їх допомогою. Розмежуємо мовленнєві акти у власне перформативному значенні та мовленнєві акти перформативної форми, які виконують метакомунікативну функцію. Перші демонструють іллокутивну та перлокутивну специфіку, яка визначається реалізованим при цьому іллокутивним типом. Метакомунікативні перформативні висловлення належать до фатичного іллокутивного типу, сутність якого полягає в намірі мовця підтримати мовленнєвий контакт з адресатом.

Ключові слова: благання, іллокутивний тип, історична динаміка, приховані перформативні висловлення, перформативна формула, присягання.

Постановка наукової проблеми та її значення. З перших кроків свого розвитку лінгвопрагматика приділяє суттєву увагу перформативним висловленням. Концепцію перформативності, яку наприкінці 1950-х – на початку 1960-х рр. обґрунтував англійський лінгвіст Дж. Остін [5], поклала початок теорії мовленнєвих актів, що стала одним із варіантів теорії мовленнєвої діяльності. Згідно із цією концепцією перформативи розуміють як такі мовленнєві одиниці, що на момент їх вимовлення не просто описують якусь дію, а є самою дією, яку здійснює мовець. Однак проблема перформативності й надалі залишається далекою від розв'язання, тому що поняття перформативності та перформативні мовленнєві акти не має однозначного тлумачення в лінгвістиці; проблемним є також питання про статус прихованих перформативних висловлень.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблема перформативності неодноразово ставала предметом дослідження вчених на матеріалі різних мов [1, с. 208–223; 2, с. 344–350; 3, с. 27–28; 5; 6; 10, с. 355–369; 12, с. 25–40; 13]. В історії вивчення перформативних висловлень поворотним пунктом виявилися роботи Б. Фрейзера, який виокремив так звані приховані перформативи – *hedged performative* [11, с. 151–172]. Маються на увазі перформативні висловлення, які демонструють відхилення від